

Ali cenklerinde mühim bir yer tutar. Bu hikâyelerde Hz. Ali'nin önemli bir yardımcı ve insana yaklaşan anlayışı ile adı çok sık geçer. Kâfirlerle yapılan savaşlarda olağan üstü yetenekleri ve süratî düldülün diğer bir özelliğidir. Ayrıca "rahşiyye" denilen, padişahlarla önemli devlet adamlarının bindikleri hayvanlar hakkında yazılmış şiirlerde bu hayvanların çeşitli vasıflarını anlatmak için yine düldül zikredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hayâlî Bey Divanı (haz. A. Nihad Tarlan), İstanbul 1945, s. 153; Mustafa Nihat Özön, *Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü*, İstanbul 1954, s. 69; Cemâl Kurnaz, *Hayâlî Bey Divanı (Tahli-i)*, Ankara 1987, s. 307; İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Ankara 1989, s. 266-267; Ahmet Talât Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar* (haz. Cemâl Kurnaz), Ankara 1992, s. 35-36; Pakalın, I, 485; Dihhudâ, *Luğatnâme*, XIV, 151; TDEA, II, 393.

MUSTAFA UZUN

DÜLEFİLER

(بنو دلف)

825- 897 yılları arasında
Merkezî İran'da (Cibâl)
hüküm süren bir İslâm hânedanı.

Hânedan adını Abbâsî kumandanlarından Ebû Dülef Kâsım b. İsâ el-İclî'den alır. Ebû Dülef iyi eğitim görmüş bir kişi, şair ve müzikşinas, aynı zamanda seçkin bir kumandı. Me'mûn'un sarayına intisap ettikten sonra Bâbek'in isyanının bastırılmasında önemli rol oynadı. Büyük oğlu Abdülazîz de Halife Me'mûn ve Mu'tasım - Billâh dönemlerinin önde gelen kumandanlarındandı. Hânedanın başşehri Kereç, Ebû Dülef'in babası İsâ b. İdrîs tarafından imar edil-

miş, onun ölümünden sonra da oğlu buraya yerleşmiştir. Abbâsiler Kereç ile Burc şehirlerini Dülefi hânedanına *İğâr** olarak verdikleri için onların hâkimiyetindeki bu iki şehre "İğâreyn" denilmiştir (Yâkût, I, 290). Dülefler Abbâsî Halifeliği'ne bu bölgeden yıllık muayyen haraç dışında hiçbir vergi ödememişlerdir. Yâkût, Kereç'in şairlerin görmeyi arzuladıkları ve şiirlerinde anlattıkları bir yer olduğunu söyler. Bu şehir Hemedan ile İsfahan arasındaki verimli araziler ortasında, yüksekçe bir mevkiye, dağınık olarak kurulmuş bir yerleşim merkeziydi. Şehrin evleri yaklaşık 10 kilometrelik bir sahaya yayılmıştı. Binaları kerpiçten yapılmış olan bu şehirde birçok saray ve geniş bina ile iki çarşı vardı. Çarşılardan biri Bâbü mescidi'î-câmî'de, diğeri bunun tam aksi istikamette şehrin öteki ucunda yer almaktaydı. Verimli birçok bahçe şehrin etrafını kuşatmıştı.

Ebû Dülef'ten sonra oğlu Abdülazîz ve torunları Kereç, Burc, Dinever (Mâhü'l-Küfe), Hemedan, Nihâvend (Mâhü'l-Basra) ve İsfahan ile civarında hüküm sürmüşlerdir. Emîr Ebû Leylâ Hâris b. Abdülazîz'in 284'te (897) ölümüyle toprakları merkezî hükümetin eline geçmiş ve Abbâsî valileri tarafından idare edilmeye başlanmıştır. Cibâl bölgesini yaklaşık yetmiş yıl bağımsız olarak idare eden Dülefler kendi adlarına para da bastırmışlardır.

DÜLEFİ EMİRLERİ

Ebû Dülef Kâsım b. İsâ el-İclî	(210/ 825)
Abdülazîz b. Ebû Dülef	(225/ 839)
Dülef b. Abdülazîz	(260/ 873)
Ahmed b. Abdülazîz	(265/ 878)
Ömer b. Abdülazîz	(280/ 893)
Ebû Leylâ Hâris b. Abdülazîz	(284/ 897)

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 199, 244; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IX, 543, ayrıca bk. İndeks; Mes'ûdî, *Mürücû'z-zeheb* (Abdülhamîd), IV, 6, 62; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IV, 252; V, 218, 262, 335; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 290, 373; II, 99; IV, 446; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 239; III, 236; *Düvel-i İslâmiyye*, s. 169; Zambaur, *Manuel*, s. 199; D. Sourdel, *Le Vizirat 'Abbâsîde*, Damas 1959-60, I, 259-260; Stanley Lane-Poole, *The Mohammadan Dynasties*, Beyrut 1966, s. 125; G. Le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate*, Cambridge 1966, s. 197, 198, 201, 229, 247; "Dülefler", *İA*, III, 663; K. V. Zetterstéen, "Kasım", a.e., VI, 378-379; E. Marin, "Dulafids", *EI²* (İng.), II, 623; Cl. Cahen, "İğhâr", a.e., III, 1051; J. E. Bencheikh, "al-Kâsım b. İsâ", a.e., IV, 718-719; F. M. Donner, "Abû Dolâf", *EI*, I, 269-271.

AHMET NEDİM SERİNSU

DÜMYETÜ'İ-KASR

(دمية القصر)

Ali b. Hasan el-Bâharzî'nin
(ö. 467/1075),
Ebû Mansûr es-Seâlibî'nin
Yetîmetü'd-dehr adlı
antolojisine yazdığı zeyil
(bk. BÂHARZÎ, Ali b. Hasan;
YETİMETÜ'd-DEHR).

DÜNDAR BEY

(bk. FELEKÜDDİN DÜNDAR BEY).

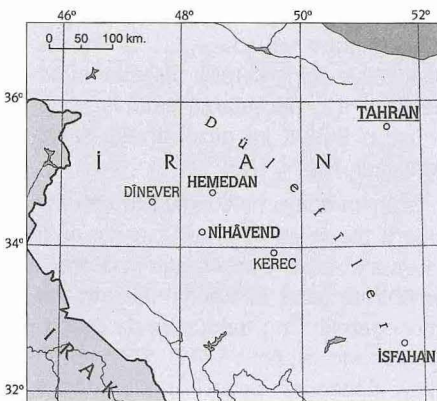
DÜNDAR BEY MEDRESESİ

Eğridir'de
Hamidoğulları dönemine ait
medrese.

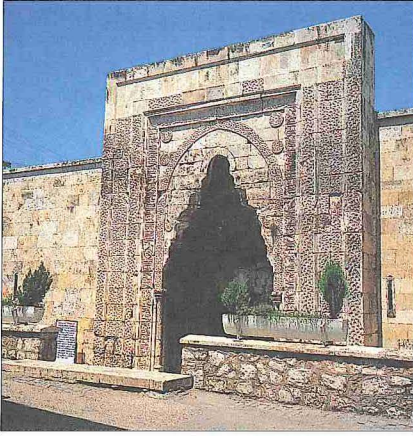
Taşmedrese adıyla da tanınır. Şehri çevreleyen sur duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir. İki eyvanlı, iki katlı ve açık revaklı tip avluludur. Ana eyvan üzerindeki kitâbede Hamidoğulları'ndan Dündar Bey'in emriyle 701 (1301-1302) yılında yapıldığı yazılıdır. Taçkapısında yer alan kitâbede ise 634 (1236-37) yılında II. Gıyâseddin Keyhusrev tarafından yaptırılan handan söz edilmektedir. Önceleri bu sebeple yapının kervansaraydan medreseye dönüştürüldüğü kabul edilmekteydi. Ancak daha sonra kapının, Eğridir'den Denizli'ye giderken 3 km. kuzeyde ve göl kenarında bulunan han kalıntısından getirildiği tesbit edilmiştir. Mukarnas kavsaralı bu Selçuklu taçkapısının yüzeyi geometrik geçmelerle bezelidir.

İki eyvanlı medresede beşik tonozla örtülü ana eyvan iki kat boyunca yükselmektedir. Onarımlar öncesinde ikinci katla bağlantılı olduğu kalan izlerden anlaşılana ana eyvanın solundaki dörtgen planlı mekân kubbe ile örtülüdür. Sağdaki mekân ise bir duvarla ikiye bölünmüş ve beşik tonozla örtülmüştür. İkinci mekânın üzerindeki yarım beşik tonoz sur duvarına dayanmaktadır. Dikdörtgen avlu üç yönden revakla çevrilidir ve boydan boya beşik tonozla örtülü olan revakların arkasında medrese odaları yer alır. Avlunun iki yanında üçer, giriş eyvanının yanlarında da ikişer tane beşik tonozlu oda bulunmaktadır. Medrese sur duvarına bitişik olarak yapıldığından doğu kenarındaki odaların dışarıya açılan mazgal pencereleri yoktur. Odalara basık kemerli kapılardan girilir. Giriş

Dülefler

DÜNDAR BEY MEDRESESİ

Dündar Bey Medresesi'nin taçkapısı - Eğirdir / Isparta

DÜNEYSİR ULUCAMİİ

(bk. ULUCAMİ).

DÜNYA

(bk. YER).

DÜNYA

(الدنيا)

İnsanın ölümden önceki hayatı,
bu hayattayken ilişki kurduğu varlıklar,
bunlarla ilgili eğilimleri, tutum
ve davranışları için kullanılan
bir tasavvuf ve ahlâk terimi.

Dünya kelimesi, "yakın olmak" mânasına gelen *dünüv* kökünden türemiş "en yakın" anlamındaki *ednâ* kelimesinin müennesidir. Kur'an'da âhîret ve âhîret hayatının karşılığı olmak üzere çok defa, "yakın hayat" anlamındaki *el-hayâtü'd-dünyâ* tamlamasında hayat kelimesinin sıfatı olarak, bazan da belirli (mârifte) şekliyle isim olarak kullanılmıştır (bk. M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "dny" md.). Hadislerde ise belirsiz (nekre) olarak da geçer. Bu yakın hayatın ardından gelecek olan hayata, "sonraki hayat" anlamında *âhîret* adı verilmiştir. Dünya kelimesinin "alçaklık, kötülük" mânasındaki *denâet* kökünden geldiği de ileri sürülmüştür (Â, III, 669). Kur'an'da yer ve yeryüzü için *arz* kelimesi kullanılmış, şu anda yaşanan hayata "el-hayâtü'd-dünyâ, âcile (عاجله), *ülâ*"; sonraki hayata "ukbâ, *dârü'l-karâr*" gibi isim ve sıfatlar da verilmiştir. Böylece Kur'an-ı Kerim'de *arz* coğrafi, dünya ise dinî ve ahlâkî bir terim olarak yer almış; dünya kötülenir veya hafife alınırken kozmik varlığı değil burada sürdürülen ve âhîret kaygısını geri planda bırakan hayat tarzı kastedilmiştir. Dünya sahih hadislerde de bu anlamda kullanılmıştır (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "dny" md.). Yeryüzü ile burada yaşanan hayat arasında yakın bir ilişki bulunduğu zamanla dünya kelimesi sıfat olma özelliğini kaybederek yerkürenin ismi haline gelmiş ve "ay altı varlık alanı, bu âlem, güneş sistemindeki gezegenlerden biri, yer küresi" şeklinde tarif edilmiştir (Ebül-Bekâ, s. 185; Tehânevî, *Keşşâf*, "dny" md.). Bu anlamda dünya denilince daha çok yer küresi (*arz*) akla gelir (bk. YER).

Dünya hayatı Kur'an'da genellikle âhîret hayatı ile birlikte anılmış, bazan iki-

si arasında karşılaştırma yapılarak âhîret hayatının üstün olduğu belirtilmiştir. Kur'an'a göre, âhîret için amelleri engellemeyen ve aksatmayan dünya hayatı meşrû bir nimet, hatta saadettir. Nitekim müslümanların, "Rabbimiz! Bizze dünyada da âhîrette de iyilik ver" diye dua etmeleri tavsiye edilmiş (el-Bakara 2/201; ayrıca bk. el-A'râf 7/156; Yûnus 10/64; en-Nahl 16/122); "Allah dünyadaki şeylerin hepsini sizin için yaratı" denilmiştir (el-Bakara 2/29). Birçok âyette peygamberlere ve müminlere hitap edilirken dünya ve âhîret mutluluğu birlikte vurgulanmış, bu durum Allah'ın özel bir lutfu olarak kaydedilmiştir. Hz. İbrâhim ve Hz. İsâ dünya ve âhîret mutluluğunu kazanmışlardır (el-Bakara 2/130; Âl-i İmrân 3/45). Çünkü dünyaya mutluluğu ile âhîret mutluluğu birbirine zıt değildir; âhîret mutluluğunu kazanmak için dünyadan vazgeçmek gerekmez; dünyada refah içinde yaşanarak âhîret mutluluğu elde edilebilir. Âhîretlerini kaybedenler dünyada da mutlu olamazlar: "Kâfirler için dünyada ve âhîrette şiddetli bir azap vardır" (Âl-i İmrân 3/56; el-Mâide 5/33). İki cihanda yüzü ak olanlara karşılık yüzü kara olacaklar da vardır (Âl-i İmrân 3/106-107).

Dünya ve âhîret arasında bir tercih yapma mecburiyeti ortaya çıktığı zaman hiç tereddüt etmeden âhîret hayatının tercih edilmesi istenmiş, aksi davranışta bulunanlar şiddetle kınanmıştır (İbrâhim 14/3; en-Nâziât 79/37-39). Çünkü âhîret dünyadan daha hayırlıdır (ed-Duhâ 93/4). Geçici ve süreksiz olan, kalıcı ve dâimî olana tercih edilemez. "Önce dünya" diyenler "dünya karşılığında âhîreti satanlar" şeklinde nitelendirilmiş, değerli ve çok olanı verip değersiz ve az olanı satın almanın kârlı bir iş olmadığı ifade edilmiştir (el-Bakara 2/86, 90). Bu anlayışa sahip olanların yaptıkları işler kendilerine dünyada ve âhîrette bir yarar sağlamaz (el-Bakara 2/217; Âl-i İmrân 3/22). Buna karşılık âhîretlerini kazanmak için dünyalarını satanlar övülmüştür. Bunun en güzel örneği şehidlerdir (en-Nisâ 4/74).

İslâm'ın dünya hakkındaki tutumunun doğru tesbit edilebilmesi için Kur'an'ın ilk muhatapları olan Araplar'ın dünyaya ve âhîrete bakış tarzlarının dikkate alınması gerekir. İbn Haldûn'un da belirttiği gibi (*Mukaddime*, s. 467, 513-518) Câhiliye döneminin bedevî Arapları doğuş-

cephesinin iki köşesindeki odaların kapıları üst kata çıkışı sağlayan merdivenlere açılmaktadır. Ancak onarımlar sırasında, daha önce dış duvarları ve tonoz başlangıçlarına ait izleri görülebilen ikinci katın varlığı göz önüne alınmamıştır.

Medresede Selçuklu hanından alınan taçkapının dışında, başlıcaları revak kemerlerinin dayandığı sütunların üzerindeki Bizans dönemi başlıkları olmak üzere çeşitli devşirme malzemeden fazlaca faydalandığı görülmektedir. Sepet biçimindeki sütun başlıklarından üç tane sinin köşelerine kanatlarını açmış kartal figürleri işlenmiştir; diğer başlıklar ise nar dalları ve çeşitli yapraklarla süs-lüdür. Bir basamakla avludan ayrılan ana eyvanın kemeri köşe sütunçeleriyle yu-muşatılmış olup başlıklarla kemerde rûmî ve palmetlerden teşekkül eden girift bitkisel süslemeler bulunmaktadır. Onarımlar öncesi revak kemerlerindeki tuğ-la dolgular arasında izlerine rastlanan firûze rengi çini parçalarından yapıda bu malzemenin de kullanıldığı anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kitabeler II*, İstanbul 1348/1929, s. 228-229; K—H. Erdmann, *Das Anatolische Karavansaray das 13. Jahrhunderts*, Berlin 1961-76, I, 125-126; III, 43-47; Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri: Selçuklu ve Beylikler Devri*, İstanbul 1970, I, 166-172; Şerare Yetkin, *Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul 1986, s. 131; Gönül Öney, "Anadolu Selçuk Mimarisinde Antik Devir Malzemesi", *Anadolu: Anatolia*, XII, Ankara 1970, s. 17-38.

ŞEBNEM AKALIN